Stakh P.
Do verkovyn

П. СТАХ

ДО ВЕРХОВИН

(ПОЕЗІЇ)

ВІДЕНЬ — КИЇВ

1 9 2 0

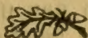
З друкарні Ігн. Штайнмана, т. з о. п., Відень, IX.

МОЯ МУЗА

Ні у роскошах багачів,
Ні у царя в його палаці
Своїх пісень я не шукав!
Серед рабів
У бруді каторжної праці
Одважно, гордо залунав
Мій перший гнів...

Спустивсь я сміло в тьму глибин,
Я розірвав ланцюг умовин
І кинув квіти й сяйво зір
В багно низин:
Мій дужчий заклик до верховин
У душах розпачу й зневір
Ударив в дзвін!

І от — ми в заграві пожеж,
О Музо ненависти й співу!
Коли-ж тепер в ясних огнях
І наша теж
Палахкотить хоч искра гніву —
Привдий був наш хрестний шлях
До вищих меж!....

ЖАЙВОРОН

I

Благословляю творче Сонце!
Я, птах малий, на провесні
Дзвоню тобі свої пісні —
Свої осанни голосні,
О, творче Сонце!

Живу тобою, творче Сонце!
Весни зеленої вістун,
Я в'юсь над яр'ю вбогих рун,
Твоїх торкаюсь ніжних струн,
О, творче Сонце!

Молюсь тобі, о творче Сонце!
Піснями щастя задзвони
І спраглу землю і лани
У пишний рай ти оберни,
О, творче Сонце!

II

З піснями веселими
Ношуся над селами:
„Я — вістник Весни!"
Дзвоню над поснулими
Полями знебулими:
„Розвійтеся, сни!"

До неба блакитного,
До сонця привітного
Я вгору лечу,
В етері купаюся,
З хмарками братаюся,
Гукаю, кричу:
„Геть, думи гнітючії!
Гоніть нестерпучії
Примари зіми
З льодами-кайданами,
З дощами-туманами,
З пітьмою тюрми!
Братаймося з волею,
Щасливою долею,
Співаймо пісні
І сонцю могучому,
І щастю блискучому,
І красній весні!"

III

Моя пісня — то сміх сонця золотого
Над степами, —
Дзвоню в струни свого серденька малого
Од нестями...

Моя пісня — то шум гаю, шум розмаю
В день весняний, —
Тяжке лихо твоє в ній заколисаю
В сни-омани...

Моя пісня — то з гір рокіт, де в камінних
Б'ють струмені, —
Твоє горе спливе з ними в шумовиннях
В далечені...

В моїй пісні весна красна кличе жити
На простори, —
Дає силу, дає звагу геть розбити
Сон покори!...

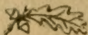
□ □

ВІРА

Створили ми свій п'єдестал
Не з міді, спижу або криці,
На нім, як Сонце — Ідеал,
Довкола — хмари й блискавиці.

Не зрушать гордого громи,
Не зрушать бурі й хуртовини,
І сили темряві сами
Розіб'ються об тії стіни.

Міцний, як скеля він стоїть
Вікам на диво й на трівогу,
Його нікому не розбить! —
Він — віра наша в перемогу.

ПРОЛЄТАРСЬКА ПІСНЯ

Пролєтарі усіх країн,
Раби часу, раби машин!
Розбиймо вщент тяжкі кайдани,
Нехай тремтять кати-тирани!

Пролєтарі усіх країн,
Мешканці тюрем і низин!
На світ, на світ, за темні стіни! —
На нас чекають верховини!

Пролєтарі усіх країн!
В огнях пожеж і хуртовин
Гартуймо дух, гартуймо сили,
Що в рабській праці знемощіли!

Пролєтарі усіх країн,
Єднає нас девіз один:
За вільний труд і за свободу
Для щастя вольного народу!

НАШЕ СВЯТО

Без леґенд, безглуздих мітів,
Без кадила, без попів
Наше Свято — свято квітів,
Свято соящних огнів!...

Ще недавно в пітьмі ночи
Нам зоріли тільки сни —
Сни свободи, сни урочі
Сонця, квітів і весни.

А тепер на півдорозі
До жаданої мети
Вже не спинимось в знемозі
До верховин сміло йти.

Вище-ж стяги: Перше Мая —
Свято наших перемог,
І не дарма чорна зграя
Виє з ляку і трівог!

———

Сьогодня назустріч нам Сонце встає, —
Розсипте доокола квіти!
Хай пісня весела скрізь дзвонами б'е, —
Ми Сонця великого діти!

Розвійте тумани утоми, зневір,
Квітчайтесь надії вінками!
Хай стелеться мирно дим наших офір:
Їх душі на святі цім з нами.

На бенкеті місце готове для всіх,
Хто з нами — рішучий, відданий.
То будьмо-ж як Радість, як Щастя, як Сміх
Блискучий, веселий, весняний!...

Гукайте всіх, хто не оглух
В крівавім реготі повстання,
В кому не згас ще творчий дух,
Хто кинув в бунту дужий рух
Огонь не помсти, а змагання, —

Гукайте їх! Крівавий чад
Розвійте подихом любови:
Не у пожежах диких звад,
Не в громі грізних канонад
Життя грядущого основи.

Коли-ж і досі лютий кат
Плекає помсту в пітьмі змовин, —
Заприсягніться в день цих свят
Вмірати радо хоч стократ,
Аби дістатись до верховин!...

ДЕМОНСТРАЦІЯ

В трівозі Місто. Хворий чад
Ледарства, бенкетів невпинних
Заклубочивсь, як чорний гад
В сталевих пазурях орлинних...

У буйнім шумі грізних хвиль
Нуртують вулиці, майдани,
Регоче злобно давній біль,
Огнем горять незгойні рани.

У блисках радісних весни
Повітря бють червоні крила,
І в жах зрадливий тишини
Свій крик жбурляє грізна Сила.

У парі Зненависть і Гнів,
Як два страшних прадавних тури,
Порвавши пута ланцюгів
Тараном смерти гатять в мури.

А над усім, як вільний птах,
Огневе слово скрізь літає.
Гукає сонце в небесах —
На свято Гніву закликає!...

В трівозі Місто. Кат старий
Тамує жах свій безгомінням, —
Та вулиць вільних спів новий
Крізь стіни б'є йому подзвінням!...

В НИЗИНАХ

(Нічна фантазія)

Понурий, млявий День ще бореться зі сном,
Як велит звязаний, здрігається в знемозі, —
Дарма! як стій таємний привид на порозі
Над кволим має вже розпростаним крилом.
Ми знаємо, ти — чорна Ніч... Чого-ж стоїш?
Ввійди і не вагайсь побути в товаристві!
Ворожка ти, то вияви нам хист твій, —
Наворожи нам щастя, долю й грубий гріш...
Дозвольте познайомити... Ген-ген в кутку
Блідий, безкровний батько Голод, гість постійний:
Терпляче жде, що сон навієш ситомрійний,
Смашненьку казочку розкажеш нашвидку...
А це — пишається на ліжку в ганчірках
Шановна панночка, на призвіще — Хвороба,
Відома всім і білоручка і нероба,
Із райським виразом в запалених очах...
Се — Зненависть, красуня дика і палка, —
Вона ще молода й літами небезпечна
І часом вчинками бурхлива та негречна,
Як сонцем збуджена під кригою ріка.
А ось її пломінний наречений — Гнів:
Напрочуд вийде з них подружжя гармонійне!
Жадане щастя рабське й так не безнадійне,
А з цим подружжям молодим і поготів...
Ось пара ще — Надія й Порив: в далечінь
Вона веде його зорею провідною,

А він не відає спочинку і спокою
І в захваті кляне братів за сон та лінь.
Ввійди, о Нічко, й ти на раду потайну,
Ввійди-ж, помішнице нарад всіх таємничих, —
Ми не розійдемось в питаннях засадничих...
Кому належить слово? Голодові?... Ну!...

Голод (безпорадно)

На землі багатій, пишній
Я між вами злобний, лишній:
Крихти з бенкетів ловлю,
Проклинаю й знов люблю.
Брат Хвороби, кревний Смерти,
Я не маю зваги вмерти,
В Ненажерства-ж за столом
Зазираю в руки псом:

На німі свої благання
Дістаю самі знущання, —
Гляну вдячно з-під повік
І тамую злобний крик...
Породив вас, любі діти,
Не на те, щоб мовчки скніти:
Погуляйте, я-ж ослаб —
В злобі вічній вічний раб...

Зненависть (злобно)

Мовчи, старий, — остобісів
Нудними скаргами усім!

Кубло гадюки цим ти звив
У серці скровленім моїм.
Я вгорожу отрутний зуб
У світ розпутний і гнилий,
В червоній бурі помсти й згуб
Змету і слід його брудний!
Розвію чад зневаг, погорд,
З'єднаю сльози, муки, кров
У щастя творчого акорд
І — обернуся у Любов!...

Хвороба (стогне глухо)

Я — квітка, прив'яла од спраги, горіння, —
Так душно і взімі і влітку...
Ах, знов у повітрі те ніжне подзвіння!
Ах, знов за стіною жалі-голосіння...
Полийте квітку!...

Я в'яну, я сохну, в очах мені мріє, —
Хто чорну накинув намітку?...
Розкрийте віконце, — хай вітер повіє...
Хто знов надо мною? Це ти, о Надіє?...
Полийте квітку!...

Ой, хилиться квітка додолу... не встане, —
Недоля добила сирітку.
Десь щастя гуляє з багатими, п'яне,
А квітка марніє, і сохне, і в'яне...
Полийте квітку!...

Не треба... вже сталось... погасло пломіння, —
Десь Парки розрізали нитку...
Гей, яму копайте, дзвоніть на подзвіння!
Вставайте і кров'ю за муки й терпіння
Полийте квітку!...

Надія (співає колискову)

Ой люлі, квітко! В тихім сні
Знайдеш ти ліки,
Бо не для тебе гук борні:
Не раз здрігнешся в дні страшні,
Або заснеш навіки.

Ой люлі, квітко! Шум життя
І гуркіт бою
Не дасть у муках забуття:
Загине в нім без вороття
Жаданий рай спокою.

Ой люлі, квітко! тільки я
Загою рани:
Душа знеможена твоя
Зо мною щастям забуя —
Розквітне й не зав'яне!

Ой люлі, квітко! Бій для тих,
В кім повно прагнень,
І розпалила я для них
Ген на шпилях отих гірських
Святий огонь досягнень!...

Гнів (стримано)

Гляжу довкола і тремчу...
Ще мить одна — і розтрощу
Усе, чим світ живий!
Розкину трупи скрізь холодні,
В туман крівавої безодні
Повию день ясний!
У димах сонце загашу,
Глухого Бога задушу, —
Не затремтить рука, —
І у просторах неозорних
Я не лишу створінь потворних —
Змету до хробака!
І злине крик мій аж до зір:
„Я доконав святий замір —
Нікчемний світ розбив!...
Де-ж він, новітній Ієгова,
Щоб силою нового слова
Новий нам світ створив?!“...

Порив (натхнено)

Вперед, вперед! в простір із ями! —
Душно в низинах!
До сонця й зір! будем богами:
Бажання, рух, сила за нами
В волі і чинах!

Огонь душі, серця палкого
Збудить в нас Ґеній,
І світ новий створим з нічого,

Бо зрине чар слова нового,
Як з гір струмені,
Бо тільки ми в буйнім хаосі —
Творчі і сильні:
Прокинувсь дух в скутім кольосі,
Початок дасть світлій епосі —
Щасній і вільній!

— — — — — — — — — — — — — —

Все замовкло... тихо-тихо...
Тільки в захваті шепоче чорна Ніч:
„Засне лихо... щезне лихо —
Певна річ!

Не дарма вас в брудах хати
Породила і ховала крадькома
Таємнича чорна мати —
Не дарма!

Тільки в пітьмі зрине туга
І трівога за тим сонечком ясним,
Тільки рабство і наруга
Запальним!

Спалахнуть завзяттям в серці,
Кинуть виклик свій недолі довгих літ
І в запеклім дужім герці
Зборять світ!

Встаньте-ж всі, кому в недолі
Вільнолюбний сонця промінь не потух,
В кім буяє дух сваволі —
Творчий дух!

Гей, вже днів! Я розтану
В світлі ранку, в світлі радіснім зорі ...
Чуєш пісню нечувану
Угорі? —

Пісня сонця золотого
Геть розпудить сни покори й забуття
І покличе до нового
До життя.

Я-ж іду... А ви вітайте
В небі зорю — зорю щастя молоду!
Вже навік, навік прощайте, —
Я іду!..."

— — — — — — — — — — — — — —

Прощай, пораднице натхненая рабів!
Лунав дорадчий голос твій, як спів сірени.
Скінчилась роль твоя — актор іде зі сцени, —
Новий на виході — новий почуєм спів...
Заколисала Голод ти. Спокійним сном
Хвороба спить і бачить в снах своїх Здоров'я...
На стрісі сич вже не кричить нам безголов'я —
Гей! стрепенув бадьорий День ясним крилом, —
Встає, встає День в пітьмі викоханих мрій!
На поготові Зненависть, і Гнів, і Порив:
Ще мить одна — і в тиші зляканої прорив
Вся сила їх впаде огнем палючим в бій...
Це буде бій останній!
І що-ж судилось нам,
Рабам,
У далечі туманній?...

Хай Смерть завзятих скосить, —
Немає двох доріг
Для тих,
Що мук зазнали досить!
Не ляжем знову плазом,
А, горді і страшні,
В борні
Загинем з катом разом!
Або навіки зборем
Потворну владу й гніт —
І світ
У рай ми перетворим!...

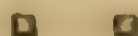

МЕЧ І МОЛОТ

Ми живемо в часи величні,
Яких не бачили і в снах,
І, несподівані, незвичні,
Вони нас кидають у жах..

Міщанство геть, коли країна
Встає з могили забуття,
Коли що рух і що хвилина —
Бурхливий порив до життя!

Не треба-ж зайвого вагання!
У руки молоти і мечі:
У бурях творчого змагання
Вони — відродження ключі!

ДО ВЕРХОВИН!

Ми не раби, хоч у ярмі
Стогнали цілими віками,
Ми не раби, хоч у тюрмі
Бряжчали вічно ланцюгами.

Не скутий був наш вільний дух
Із чорних ям та уголовин
Його огневий сильний рух
Виносив нас аж до верховин.

Нехай-же хтось тепер здола
Нас закувати у кайдани:
Не схилим гордого чола,
І не потішаться тирани!

Угору-ж молоти й мечі!
Нехай подзвінням плачуть дзвони:
Над катом квилять вже сичі,
Попи співають похорони.

НАШ РУХ

З огню і крови,
А не з любови,
Кується наша доля:
Зате — не жарт
Міцний наш гарт,
Коли нас кличе воля!

Вагань не треба!
До зір, до неба
Злетить наш дух свавольний!
Як дужий дзвін,
Впаде проклін,
На морок тюрм могильний!

І серця промінь
Запалим в пломінь
Братерства і любови:
Наш вільний труд
Змете ввесь бруд
І дасть життя основи!

ВПЕРЕД

Ти впав, товаришу, у ранах
Між трупами таких, як сам,
Та не останній в могиканах
Б循рониш ти святий вігвам.

Вони ідуть у лавах щільних
Вперед, вперед, і не один
Упав, як ти, в огнях свавільних
Під спів червоних хуртовин.

Благослови-ж їх льот шалений,
Умри з усміхом на устах:
Не поведе більш кат скажений
Твоїх братів у кайданах.

Коли-ж здрігнуть міцні їх лави,
Коли не схочуть умірать, —
Покрий тавром ганьби й неслави,
Спали пожежою проклять!...

БЕНКЕТ СМЕРТИ

Бенкет смерти не скінчився:
Ще дзвенять, дзвенять мечі,
Звір ще крови не напився,
Ще блукає у ночи.

Гей, до бою! Ще зусилля —
І впаде ненатлий звір
В чадах власного похмілля,
В димах скровлених офір.

І на спогадах жахливих
Наша пісня залуна,
Пісня душ вільнолюбивих,
Пісня праці чарівна.

ВІЛЬНА ПРАЦЯ

Працю зруйновано — праці нема,
Хто-ж ми без неї?
Нащо-ж у крови купали дарма
Наші ідеї?

Вільная праця — то наша мета
Наша надія,
Нащо-ж занедбана тая свята,
Вкохана мрія?

Всюди руїна. У пустці німій
Голод никає —
Знов на крівавий розлючений бій
Нас закликає.

Годі нам крови, доволі оман!
В хаті, вже рідній,
Вільно спочинем од сліз і од ран
В праці свобідній!...

СЕЛЯНИНОВІ

І не молись, і Бога не благай,
Не плач дарма крівавими сльозами,
Бо не судивсь тобі спокійний рай
У співжитті з катами!

І хоч цвіте скрізь воля і весна —
У їх душі росте жадання крови:
В своїй злобі й лукавий сатана
Ховає більш любови...

Тому рятуй свій визволений лан, —
Над ним іще кружляє гайвороння,
І помсти лють і підступів туман
Труїть небес бездоння.

Забудь тягар утоми і недуг,
Угору глянь вже зрячими очима
І провожай новий свій плуг
Із крісом за плечима!

ВЕСІЛЛЯ

(Сни чорного крука)

Я — віщий ворон, я — чорний крук, —
В диму пожарищ
На обгорілий мощуся сук,
Дрімаю й чую, як лине гук
Од свіжих згарищ...

Чуєш? чуєш? — ген зпросоння
Над ланами в небі в'ється
В чорних звоях грайвороння —
І радіє, і сміється:
„Кра-кра-кра! ще не край...
Од Варшави до Дніпра
Замісили коровай
На весілля...
Хай гуляють... Кра-кра-кра!
Почекаємо похмілля..."

Як ніч весняна повиє лан,
Заблиснуть зорі,
А по долинах засне туман, —
В небесний лину я океан,
Лечу в просторі...

Десь внизу по-над Збруч,
По-над срібную Горинь
У гарячці
Скаче спритно крізь обруч
Молодий цирковий кінь —
Голий чорт в конфедератці:

На хребті московський туз
Ще не стерся,
Підганя коня француз,
Щоб не вперся
Де не треба... Із дозвілля
За мотузок легко — смик!
Чорт, як в корчах божевілля
Вище себе робить скік
На весілля.
Вабить-надить лишня чарка, —
Спокусився навіть чорт:
Скаче безбач, мов той хорт...
Чорте-бісе, зломиш карка!...

Гей, ніччю сонце: поблизький схід
В диму палає,
І на весільний смашний обід
Летить, як хмара, наш чорний рід,
Летить, гукає:

„Од Киïва до Варшави
Буде гуку, буде слави!
Гей, злітаймось на руïни
Знову вільноï Вкраïни!
Тихо всюди, гарно всюди,
І зітхнуть безпечно груди....
Скрізь тут попіл, чорні слупи,
Чорні стіни, димарі,
Сплять з похмілля коні, люди:
Глянь он — трупи, трупи, трупи,
І хрести, і цвинтарі!“

На славу бенкет! В німім танку
Кружляють тіни...
Княгиня плаче десь у кутку
В сорочці білій і у вінку
З древа-тернини...
Ой, бояре, ой завзятці,
Де-ж се князь —
Голий чорт в конфедератці?
Ген зоря вже занялась, —
Де-ж се князь?...
Чи з крівавого похмілля
Кинув бенкет і весілля
Та й утік?
Чи труснула з ляку трясця,
Що свого не здержав щастя,
Нагло зник,
І од лиха бідолаха
Знов білесенького птаха
До Варшави поволік —
Задрипаного,
Общипаного?...

Червоне пиво лилось дарма...
Лишився й посаг...
Над трупом п'яна ще ніч дріма.
В кутку княгиня лежить сама
З вінком на косах...

По-за Случем
По-над Збручем
По Горині
Ходять ще весільні тіни,

Ще блукають —
Не зникають,
Ґонту з Балти закликають,
З-над Дністра Залізняка —
Гайдамаку-козака:
Щоб на свіжій на межі
Посвятили знов ножі,
Щоб на захід знов натисли,
Счервоніли хвилі Висли,
Щоб розвіяли туман
Кров'ю серця, кров'ю ран,
Щоб пекельнеє весілля
Святкували до знесилля
Од Славути аж по Сян!...

— — — — — — — — — — — — — —

Ген-ген на захід, на схилях гір
Палають ватри,
В огневих квітах похмурий бір
Ховає в гущах страшний замір
З Дністра по Татри...
Палають гори, полонини,
Огнем регочуть хмари,
З-над урвищ в злякані низини
Повзуть вночи страхи-примари —
А там махає ксьондз кропилом
І божій Пані-матці
Благання шле, чадить кадилом, —
Щоб воцарився живосилом
На горах чорт в конфедератці.
В гарячці чортів в перших брат —
Ясновельможний пан магнат

Співа „ще Польска не загибла“...
Аби-ж завчасу
Чкурнуть до лясу —
Пакує куфри злота-срібла...

В пожежах гори,
У шумах бори
В громах-перунах небеса.
Летить стрілою
Гуцул до бою, —
Яка краса! яка краса!
Збудивсь і грає,
Реве, гукає
Аж до Кубані бистрий Сян:
„Подай-же руку
На вільну злуку
І вдаримо на вражий стан
Порвем кайдани,
Загоїм рани, —
І без рабів і без панів
На вільнім полі
Нової волі
Нам залуна весільний спів!“...

— — — — — — — — — — — — — —

Я — чорний ворон, я — вільний крук, —
Кричу в промітті:
„Устане воля не з панських рук,
Устане воля — із крови й мук
На цілім світі!“...

ДОДОМУ

Чи довго ще на чужині
Сидітимем, раби ліниві,
І нудом злости і брехні
Перевиватимем пісні
Свої бездарні і зрадливі?...

З своєї хати, як сміття,
Народ нас вимів в злу годину
За те, що власнеє буття
Ми віддавали без пуття
Не за народ, не за Вкраїну,

А за химери з панських рук!
За панського життя основи,
За панську ласку і канчук
Ми не жаліли сліз і мук,
Ми розлили сторіки крови...

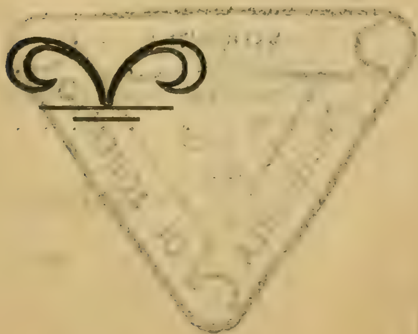
Не боячись ганьби, доган,
Ладу трухлявого лакеї,
Ми продали у вражий стан,
Политий кров'ю рідний лан
Землі вже вільної своєї.

Народу вільного сини
Стужились знов за ланцюгами,
Благали знову, щоб пани
Не одібрали в нас труни,
В якій гнили — гнили віками...

У кого-ж дозвіл ми взяли?
Кому робили цю прислугу?
В чаду крівавої імли
Ми ошаліли і пішли
Свідомо в рабство і наругу.

Та не вмірав народний дух,
Не вмре і прісно і во віки
Народ у бурях не оглух!
Туди-ж, до нього, в творчий рух,
Життя новітнього каліки!

Покиньте тут свої пісні,
Покиньте скарги, злість і жалі,
Що гине панство у вогні,
І, серцем чисті і ясні,
Прийміть народнії скрижалі!...

ЗМІСТ.

BINDING INSTRUCTIONS FROM

CATALOGUE DEPT.